

DOI 10.33099/2618-1614-2023-21-1-14-19

УДК 355.2

Д. С. Красильников,*командувач Оперативного командування «Північ»,
Збройні Сили України, бригадний генерал,***С. Л. Мордвінов,***провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії кафедри розвідки,
Національний університет оборони України, полковник,***В. І. Харабара,***кандидат військових наук, доцент, професор кафедри
керівництва військами (силами) в мирний час,
Національний університет оборони України, полковник,***М. В. Адаменко,***кандидат військових наук,
начальник науково-дослідної лабораторії кафедри розвідки,
Національний університет оборони України, полковник*

Погляди щодо можливих шляхів збільшення асиметричного потенціалу угруповань військ (сил) у процесі відбиття збройної агресії з боку Російської Федерації

Необхідність забезпечення розвитку спроможностей держави щодо відбиття збройної агресії зумовлює пошук шляхів збільшення потенціалу угруповань військ (сил). Стаття актуалізує питання застосування приватних військових компаній (ПВК) на території України та висвітлює результати порівняльного аналізу розподілу обов'язків, організації роботи, мотивації та можливостей укомплектування в регулярних підрозділах збройних сил і підрозділах ПВК. Водночас у статті розглядаються питання щодо можливих шляхів і можливостей легалізації на законодавчому, державному рівні військово-консалтингової роботи на території України, а також висвітлені основні переваги утримання ПВК, окреслені сфери і порядок їх застосування.

Ключові слова: приватні військові компанії, асиметричний потенціал.

© Д. С. Красильников, С. Л. Мордвінов, В. І. Харабара,
М. В. Адаменко, 2023

Передумови. З початком нової фази збройної агресії 24 лютого 2022 р. безпосередньо в зоні ведення бойових дій перебувають усі механізовані, танкові, десантно-штурмові підрозділи, підрозділи морської піхоти та артилерії Збройних Сил України за незначним винятком. Частина з них, безумовно, контролює також північний та північно-східний напрямки вздовж державного кордону з республікою Білорусь (РБ) та частково з Російською Федерацією (РФ). Ці заходи проводяться у взаємодії з іншими силами оборони (зокрема підрозділами Міністерства внутрішніх справ: Національної гвардії та поліції України, підрозділами Державної прикордонної служби України, територіальної оборони тощо).

Планами агресора, на думку багатьох фахівців, будуть спроби поновлення наступу, що, у свою чергу, може призвести до тимчасової втрати контролю над частиною територій України [1]. Шляхами досягнення зазначеного успіху можуть бути проведення одночасних ударів на Ізюмському та Бахмутському напрямках з одночасним просуванням з півдня в напрямку населених пунктів (н. п.) Гуляйполе – Покровське та н. п. Камишуваха – Запоріжжя. Напрямок на міста Миколаїв та Одесу після втрати противником плацдарму на правому березі р. Дніпро менш імовірний, однак сили, зосереджені на утриманні оборони на цьому напрямку, зменшувати не варто. Велике значення має і північний напрямок від Луцька до Києва. Ознаки, що РФ відмовилася від спроб відрізати шляхи постачання допомоги із заходу та поновити удари по столиці, відсутні. Вивільняти сили та засоби на зазначених ділянках також буде необачним кроком.

Ми могли також спостерігати періодичні нарощування та спади інтенсивності боїв на різних напрямках. Така нібито пульсація виникала внаслідок поступового вичерпування наступальних можливостей противника на окремих напрямках. Виниклі паузи були необхідні для накопичення та поновлення сил (наприклад за допомогою перекидання частини підрозділів з інших напрямків). Такий стан справ був властивий і для наших військ також. Ліміт ресурсів (матеріальних і людських), засобів та озброєння і військової техніки (ОВТ) не дають можливості обом протиборчим сторонам проводити такі заходи миттєво. Адже здатність створити (за рахунок резервів, перерозподілу сил, формування нових підрозділів) угруповання на визначеному напрямку за короткий проміжок часу завжди буде одним з вирішальних факторів для досягнення успіху.

Залучення до формування угруповань підрозділів Національної гвардії та поліції України, підрозділів Державної прикордонної служби України, за окремим досвідом, особливого успіху не мали. Бойова готовність підрозділів корпусу резерву та територіальної оборони має тенденцію до поступового зростання, але залишається на рівні, що мав би бути кращим. Це суттєво зменшує можливість створення на загрозливому напрямку в обмежений проміжок часу самодостатнього угруповання,

здатного ефективно вирішити питання оборони (розгрому противника, що застосовує десанти в глибині оперативної побудови, прикриття ділянок кордону на різних напрямках, у разі необхідності – проведення стабілізаційної операції).

Навпаки, що стосується противника, ті самі проблемні питання виникають і в нього. Мобілізований особовий склад не має високих бойових показників, утрачений потенціал основних підрозділів РФ не показує ознак до швидкого відновлення. Але постійно зберігаються ділянки та напрямки фронту, що перебувають під постійним активним впливом (постійно атакуються або активно утримуються). Це, безумовно, виснажує військові частини Збройних Сил України, котрі утримують зазначені ділянки (н. п. Авдіївка, Бахмут, Вугледар та ін.). Одним з основних каталізаторів зазначених ситуацій була наявність певних сил, а саме так званих приватних військових компаній (ПВК). Їхні принципи й тактика застосування різко відрізняється від стандартних дій військових підрозділів.

Як приклад можна спостерегти таке явище, як чіткий розподіл обов'язків у деяких групах найманців. Частина найдосвідченіших та вмотивованих бійців утримують позиції: їхнє завдання – вести оборонний бій. Інша частина зайнята виключно штурмовими діями щодо позицій підрозділів Збройних Сил України. У своїй основі ця складова становить 15–25% від загальної чисельності штурмового загону ПВК. Решта займається підносом набоїв, інженерним облаштуванням позицій, виконує завдання з тилового забезпечення (ремонт обмундирування, медична допомога, евакуація поранених, пошук загинувших тощо).

Крім того, що також є надважливим, весь особовий склад має чіткий графік роботи, тобто проведення змін підрозділів, що виконують завдання, і тих, що відпочивають. За рахунок такої організації зводиться до мінімуму накопичення втоми, кожний знає та виконує своє завдання виключно у визначеному обсязі, не відволікаючись на решту завдань. Водночас у регулярних підрозділах весь спектр завдань покладається на військовослужбовців підрозділу (чергування на позиції розподіляється між собою; приготування їжі, розвантаження боеприпасів та інші завдання виконуються за рахунок зміни, котра повинна відпочивати). Це, звісно, знижує особисті бойові спроможності й потенціал підрозділу загалом.

ПВК має спроможність безперервно вести поповнення особового складу. Вербовка може проводитися на території своєї та інших держав, не зважаючи на правові норми і статус. Зброя закуповується (або отримується від держави) не за нормами постачання. Необхідні ресурси поновлюються за рахунок будь-яких джерел. Така гнучкість та універсальність (швидка зміна свого штату) дає спроможність ПВК нарощувати сили на окремих ділянках без залучення засобів з інших напрямків. Навпаки, армійські підрозділи обмежуються порядком, нормативними актами й керівними (доктринальними) документами. Зобов'язання слідувати за алгоритмами

дій та звітності наділяє регулярну армію інерцією при будь-якому маневрі силами та засобами.

Мотивація також є невід'ємною складовою зазначених воєнізованих формувань. Вони є майже сталими і незмінні з плином часу. Складові мотивації, на прикладі найманців компанії «Вагнер», – це фінансова та дисциплінарна. Обидві є настільки радикальними, що лежать за межами правового поля й, відповідно, мають критичний вплив на найманців. Умотивованість російських військових набагато нижча, що зумовлено й меншим грошовим утриманням, і відносною правовою свободою.

Таким чином, на підставі зазначеного можна стверджувати, що численні приклади широкого застосування ПВК на окремих напрямках з вирішенням важливих завдань мають частковий успіх та відрізняються більшою інтенсивністю завдяки саме діям найманців. Тож постає питання про створення відповідних засобів протидії (компенсування) зазначеної ситуації.

Можливий підхід до розв'язання проблеми складу сил, які залучаються до виконання бойових завдань

На початку 2022 р. Республіка Польща у зв'язку зі зростаючою напруженістю в східноєвропейському регіоні анонсувала збільшення чисельності своїх кадрових військових з 111,5 тис. до 250 тис. і сил територіальної оборони з 32 тис. до 50 тис. [2], тобто загалом більш як удвічі. Відновлення строкової служби Польща не планує. Це зумовлено необхідністю мати змогу ефективно захищати державу самостійно, без підтримки союзників (військових блоків та держав) упродовж тривалого часу. Насамперед активізувалися перемовини щодо реалізації контракту на придбання комплексів протиповітряної оборони «Patriot» (США). Керівництво країни проголосило відхід від принципу «маленька, але гарно озброєна армія» на користь принципу «велика та гарно озброєна армія». Шлях, який обрала Республіка Польща, – це результат аналізу досвіду, отриманого її сусідкою – Україною. Програма реалізовуватиметься протягом тривалого часу і в умовах відносно стабільної внутрішньополітичної ситуації. В Україні це необхідно було робити після подій навколо коси Тузла, острова Зміїний та вторгнення РФ у Грузію – впродовж 2003–2008 рр.

У поточних умовах можливість застосувати зазначений принцип до сил оборони України доволі сумнівна.

Наявні військові частини не мають змоги укомплектуватися, використовуючи доступні шляхи та ресурси. Тому створення нових підрозділів є питанням суперечливим, але конче необхідним. Створення нових військових частин вимагає для початку наявності, як мінімум, місця зосередження, так званого пункту постійної дислокації. Питання комплектування ОВТ зведене до витрачання коштів на відновлення застарілих зразків (МТЛБ, БРДМ-2, БТР-70), які були наявні у великій кількості та очікували на утилізацію ще за часів Радянського Союзу. Закупівля та оновлення сучасними зразками парків військових частин – явище не системне та не може бути

реалізоване за короткий проміжок часу. Нинішні темпи постачання країнами-партнерами зумовлені виключно станом війни, регулюються на розсуд постачальника та з високою ймовірністю будуть припинені після завершення бойових дій (це може й не означати кінець війни чи звільнення територій держави). У будь-якому разі (навіть за умовно мирного часу) на створення, озброєння, укомплектування та підготовку втрачатиметься час, імовірно – від двох до п'яти років. Однак за теперішніх умов військово-політичної обстановки навколо України такого ресурсу часу немає.

Залучення приватних військових компаній

Одним з можливих шляхів швидкого нарощування потенціалу є негайне прийняття рішення про легалізацію на законодавчому, державному рівні військово-консалтингової роботи.

Питання це порушувалося неодноразово:

- у лютому 2020 р. проєкт відповідного документа внесла до парламенту народний депутат від партії «Слуги народу» Ольга Василевська-Смаглюк [3];

- у червні 2020 р. Президент України Володимир Зеленський на першому засіданні Консультативної ради у справах ветеранів війни, сімей загиблих (померлих) захисників України запропонував узаконити ПВК в Україні.

Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами дає визначення військово-консалтингових або так званих ПВК як комерційних структур, які пропонують спеціалізовані послуги, пов'язані з участю у війнах і військових конфліктах, включно з бойовими операціями, стратегічним плануванням, збиранням розвідувальної інформації, оперативною підтримкою та логістикою, підготовкою, постачанням, поставками, обслуговуванням [4].

Перевагами ПВК, без сумніву, є такі: укласти договори на отримання військових послуг можуть будь-які суб'єкти (від окремої особи до держави); спектр їхніх послуг – від галузі високих технологій до точкової ліквідації об'єкта (наприклад точки тяжіння: людини чи критичного об'єкта інфраструктури). Перелік таких послуг охоплює: бойові операції, планування, збирання розвідувальної інформації, підтримку і логістику, підготовку особового складу. У мирний час ПВК не потрібно утримувати – зарубіжні відбувають до місць проживання, вітчизняні перенацілюються на виконання завдань, у межах світового ринку послуг [5].

Оплата роботи ПВК – вища, ніж кадрових військових, але це короткострокова дія. У довгостроковій перспективі держава не має необхідності забезпечувати навчання, довгострокову підтримку бойової готовності, пенсії, охорону здоров'я, житло та інші соціальні гарантії, котрі гарантує контракт військовослужбовця. Цей аспект докорінно змінює фінансову складову в бік більшої економічної привабливості приватних мілітарних компаній. Окрім цього, питання забезпечення їхньої

діяльності (наприклад логістики) може покладатися на контрактних працівників, витрати на яких також тимчасові та мають меншу збитковість порівняно з наймом відповідних фахівців державою.

Водночас офіційні силові структури легалізацію ПВК не підтримують. Так, у Генеральному штабі Збройних Сил України до початку російсько-української війни зазначали, що вважають, що створення таких суб'єктів господарювання не узгоджується з положенням статті 17 Конституції України, відповідно до якої військовою діяльністю займаються виключно військові формування та правоохоронні органи. Члени ПВК, особливо іноземні, зосереджені на отриманні прибутку, їм не притаманні політичні переконання та прихильності. Велику увагу треба приділяти питанню підпорядкованості, оплати, алгоритму звітності та відповідальності перед військово-політичним керівництвом держави.

Потрібно розуміти й розрізняти в доктринах і правових актах поняття найманця та працівника бізнесу, спрямованого на надання консалтингових послуг. У разі виникнення сприятливих чи, навпаки, вкрай небезпечних умов є ризик повної втрати боєздатності найманого фахівця будь-якої мілітарної спеціальності. У разі нестабільної оплати наданих послуг з великою ймовірністю вони самі можуть стати джерелом безпеки (наприклад перевербовка противником).

Варто зазначити, що тема приватних військових компаній в нашій країні дещо спотворена – це наслідок обізнаності щодо злочинів російської військової приватної компанії «Вагнер» як в Україні під час війни та ООС, так і на території інших держав. Також суспільству держави знайома ситуація, коли такі силові структури створювалися та утримувалися під впливом олігархів чи певних бізнесових груп і діяли всередині країни в кримінальному й антидержавному напрямі (рейдерство, силові акти проти влади).

В описаному вище аспекті не другорядним є факт, викладений у засобах масової інформації парламентарями під час обговорення зазначеної проблеми: Україна приєдналася до Міжнародної асоціації кодексу поведінки (ICoCA), чим прийняла зобов'язання імплементувати військово-консалтингову діяльність і ратифікувати Документ Монтре (з липня 2021 р. учасниками є 58 держав і три міжнародні організації) [6], який накладає на державу-підписанта чіткі міжнародно-правові зобов'язання щодо функціонування під час збройного конфлікту (за даними Європарламенту, в Європі діють близько 40 тис. таких компаній, у яких працюють понад півтора мільйони співробітників [7]). РФ не є учасником Документа.

Саме тому головним акцентом статті є те, що розглядаються саме ПВК, а не загони найманців. Фахівцями у сфері приватного військового бізнесу наголошується, що ключовою відмінністю ПВК від загонів найманців є те, що ПВК контролюються державою та діють у її інтересах [5].

Сфера застосування ПВК

Аналітики Інституту стратегічних досліджень армії США Стівен Мец та Дуглас В. Джонсон наводять таке визначення асиметрії: «Асиметрія у військовій справі та у сфері національної безпеки – це уміння діяти, організувати свою діяльність і мислити відмінним від опонента способом з метою максимізації своїх переваг, використання слабких сторін противника, захоплення ініціативи чи отримання більшої свободи дій» [8]. Саме ПВК можуть стати одним з важелів, який доповнюватиме спроможності підрозділів Збройних Сил України, Національної гвардії, Державної прикордонної служби і територіальної оборони. Так, наприклад, для забезпечення дій на маршрутах висування противника виділення протитанкових підрозділів спричинило:

- відрив їх від штатного підрозділу (бригади, БТГр) та, як наслідок, зменшення його бойового потенціалу у виконанні основного завдання;
- підвищення ймовірності його викриття розвідкою противника (внаслідок дій на штатній техніці, у складі підрозділу, у відповідній формі і споряджені з метою дотримання вимог міжнародного військового права та правил війни) та, як наслідок, високу ймовірність його знищення;
- необхідність відрядження частини сил і засобів для прикриття дій зазначеного підрозділу та прикриття його згортання й відходу. Навпаки, це завдання для фахівців ПВК є практично найпростішим. Відсутність бюрократії, можливість перебувати зовні звичайного юридичного простору держави та військового права дає змогу окремим групам переміщуватися на цивільному транспорті з переносними протитанковими засобами, атакувати противника, не виявляючи себе, та практично створювати стихійні (зникаючі) зони «нібито стихійної партизанської боротьби». Це з погляду правил збройного конфлікту є віроломством, але не забороняється як різновид діяльності для мілітарної корпорації, яка діє на боці однієї зі сторін конфлікту. Так діяли гібридні компоненти сил РФ в Автономній Республіці Крим.

Однак основним завданням, що нині скоує дії регулярних підрозділів, є утримання позицій уздовж лінії бойового зіткнення. Тому одним з перших завдань повинна бути часткова, контрольована та поступова заміна військових частин групами ПВК на позиціях уздовж лінії розмежування з передачею контролю над ділянками «сірої зони» перед переднім краєм.

Створення описаних вище умов забезпечить планове виведення підрозділів механізованих, мотопіхотних, танкових, десантно-штурмових підрозділів та підрозділів морської піхоти й артилерії в пункти постійної дислокації з метою проведення доукомплектування особовим складом та ОВТ, проведення заходів бойового залагодження та підтримання навченості з метою готовності до застосування за призначенням на визначених напрямках.

Порядок застосування ПВК

Можна припустити, що одними з перших до лав вітчизняних ПВК, що будуть утворені, підуть колишні військові та ветерани АТО, які мають достатній досвід у веденні бойових дій у визначеній операційній зоні. Достойне грошове забезпечення та досить невеликий відсоток працевлаштування зазначеної категорії в цивільному житті надасть змогу на конкурсній основі швидко створювати групи, укомплектовані фахівцями різних військових облікових спеціальностей. Це, ймовірно, додасть національного патріотизму організації (ПВК), що на практиці підвищить ставлення до норм моралі. Ці групи можуть заводитися на позиції в проміжках між взводними (ротними) опорними пунктами штатних підрозділів або залучатися в штурмових діях та звільненні міст. ПВК поступово переберуть контроль за якістю виконання завдань на себе (юридичну особу) – власника компанії (фірми). У подальшому створюватимуться підрозділи ПВК, які будуть здатні виконувати весь спектр завдань у визначеній зоні відповідальності (ведення тактичної розвідки, організації протиповітряної оборони та інших заходів для забезпечення бойових дій), що може бути застосовано, наприклад, уздовж кордону з Республікою Білорусь і так званою «Придністровською Республікою».

Однак на першому етапі введення таких підрозділів слід приділяти особливу увагу збереженню та підсиленню ешелону ізоляції зазначеного району проведення бойових дій за рахунок сил та засобів підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії та поліції, підрозділів Державної прикордонної служби та служби надзвичайних ситуацій.

Застосування ПВК у збройному конфлікті проти переважаючого і сильного в класичному озброєнні противника, по-перше, неочікуване для противника, по-друге, легкість маневру силами ПВК дасть змогу швидко перенацілювати їх на різні напрямки з різними завданнями. Зокрема, проведення операцій щодо створення умов дестабілізації обстановки на тимчасово окупованих територіях, організації протидії окупаційним військам та акцій порушення їхніх систем управління та забезпечення. Універсальність сил і засобів, котрі ПВК потенційно можуть залучати до своєї діяльності, робить область застосування консалтингових корпорацій майже необмеженою.

Підсумок

Аналіз досвіду ведення бойових дій у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії показує, що вони вже достатньо довго перебувають у стані «замороженого конфлікту». З різним ступенем напруженості збройне протистояння жевріє вже майже три десятиліття. Можна припустити, що за умови примушення України до перемовин (припинення макроекономічної підтримки або постачання зброї та боєприпасів) з боку країн-донорів

схожа ситуація може скластися й на Донбасі. Навіть швидке політичне або військове рішення питання повернення окупованих територій не прибере всіх непорозуміння та нюансів, які виникнуть у процесі її деокупації та реінтеграції. Для розв'язання проблем, що виникатимуть раптово в описаних процесах, державі необхідно мати дієвий і, що найважливіше, високопрофесійний інструментарій. Утримання великої, професійної та оснащеної за останнім словом техніки армії Збройних Сил України нині невідоме у фінансовому аспекті завдання. А наявність кількатисячної армії ПВК, яка існує сама по собі (харчується, так би мовити, за рахунок власної діяльності, готується за рахунок внутрішніх резервів) та постійно має бойову готовність у межах доби, – це справжній «скальпель». Він непомітний для стороннього спостерігача, спроможний робити швидко, «дуже акуратні та глибокі розтини, які можуть бути як причиною летального кінця, так і видалення застарілої хвороби». Для першого кроку, тобто розгляду фінансового аспекту, можна переглянути той тягар, який був створений на початку війни – а саме мільйона армія, що отримує щомісячно грошове утримання, забезпечення та додаткові виплати. Без сумніву, це було виважене та обґрунтоване на той час рішення, але згодом виявилось, що є частка-баласт – ті, хто не виконує жодних суттєвих функцій.

До переваги ПВК можна віднести також те, що вони, зазвичай, ніколи не діють стандартно, передбачити їхній наступний крок українцям складно, адже побудова тактики дій іде не на підґрунті доктринальних документів і планування не займає тривалого часу. Їхня мета – виконання завдання. Модель їхніх дій базується на досвіді, інтелекті та спроможності миттєво реагувати і змінювати напрям дій залежно від обстановки. У них немає інерції на затвердження внесення змін до планів, їхнє планування скорочене до прийняття допустимо-оптимальних рішень та опрацювання алгоритмів дій. І, нарешті, команда професіоналів, котрі ризикують життям, ніколи не дозволить керувати ними особистості, яка не має досвіду, фаху, аналітичного мислення, блискавичної реакції, поваги і решти властивостей, що перетворює людину на лідера, який отримує визнання колективу не за звання й вислугу років, а за вчинки та дії, що надають підтвердження первинності та переваги серед рівних.

Отже, асиметричний потенціал формується за рахунок не лише технічного прогресу, а передусім особистостей, спроможних до нестандартного мислення, прийняття рішень та вибору шляху їх реалізації, що веде до мети – успішного виконання завдання. Успіх – суворе та об'єктивне оцінка спроможності командира. І оцінюватимуть його люди, від яких залежить не його кар'єра, а його життя, й за життя яких він несе відповідальність сам.

Висновки

Швидка та фундаментальна зміна існуючого стану справ у балансі сил для протидії агресору життєво необхідна вже зараз. Вона повинна мати явний асиметричний

характер. Адже намагання нарощування класичного військового потенціалу є об'єктивно неможливим у зв'язку з непорівнянною різницею наявних ресурсів, попри санкції та ізоляцію країни-агресора. Тому для адекватного реагування на можливі варіанти розвитку зовнішньополітичної кризи створення нових військових частин не є обґрунтованим як в економічному, так і в практичному сенсі. Основним напрямом зосередження зусиль війська є постійне відновлення та поступове нарощування спроможностей з метою випередження на визначеному напрямі противника, що не дає можливості відволікатися на виконання завдань з розвитку.

Легалізація військово-консалтингової діяльності – це вирішення низки завдань, таких як: працевлаштування колишніх військових та інших спеціалістів великого спектру сфер (від водіїв сектору логістики до фахівців в ІТ-технологіях), що, у свою чергу, дасть змогу вести облік висококласних спеціалістів у сфері оборони. ПВК дасть можливість реалізувати нові форми та способи виконання специфічних завдань, розширювати геопросторові показники ведення бойових дій. Використання їх після завершення конфлікту на загальноосвітньому ринку надання профільних послуг (як приклад – Французький легіон, ПВК «Blackwater») може стати додатковим джерелом надходження валюти (до послуг ПВК звертаються і міжнародні організації, зокрема ООН). Створення таких структур розширить можливості діяльності волонтерських та патріотичних рухів, які мають потенціал та бажання діяти на користь надбань Революції Гідності, але втратили ентузіазм у зв'язку з нецільовим та споживчим підходом до витрачання їхніх ресурсів останніми роками. Зникне необхідність звертатися до допомоги і створення в критичних ситуаціях так званих «добробатів» (частина яких, безперечно, була корисна, але на їхньому фоні траплялися відверті мародери і злочинці), в разі кризової або специфічної ситуації існуватиме можливість правового обґрунтування застосування іноземних фахівців на території України та поза її межами в інтересах безпеки держави. Але всі протиріччя та загрози необхідно буде вирішувати в нашому становищі по мірі їх виникнення. Нині стоїть питання існування держави. Це суттєва проблема на порядку денному. Імовірно не врегульовані та непередбачені нюанси прийнятих рішень можна буде розглянути пізніше – важливо, щоб було збережено, кому і де в державних інституціях ці питання розглядати. Якщо не буде держави – проблеми будуть неважливі.

Перелік літератури

1. Залужний В. Перспективи забезпечення воєнної кампанії 2023 року: український погляд [Електронний ресурс] / В. Залужний, М. Забродський // Укрінформ. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3566162-ak-zabezpechivovennu-kampaniu-u-2023-roci-ukrainskij-poglad.html>.
2. More troops and more money for defence – the Council of Ministers adopted a draft Homeland Defence Act [Електронний

ресурс] // The Chancellery of the Prime Minister. – Режим доступу : <https://www.gov.pl/web/primeminister/more-troops-and-more-money-for-defence--the-council-of-ministers-adopted-a-draft-homeland-defence-act>.

3. Проект Закону про військово-консалтингову діяльність [Електронний ресурс] : № 3005 від 4 лютого 2020 р. // Верховна Рада України. Законопроекти. – Режим доступу : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/584>.

4. Приватні військові компанії [Електронний ресурс] : DCAF Backgrounder // ETH Zurich. – Режим доступу : https://www.files.ethz.ch/isn/17438/bg_private-military-companies_ukr.pdf

5. Калетнік В. В. Приватні військові компанії як асиметричний потенціал стримування противника [Електронний ресурс] / В. В. Калетнік, І. А. Костюк, О. О. Возний // Системи озброєння і військова техніка. – 2021. – № 2 (66). – С. 144–153. – Режим доступу : <https://doi.org/10.30748/soivt.2021.66.19>.

6. Participating States and International Organisations [Електронний ресурс] // Montreux Document Forum. – Режим доступу : <https://www.montreuxdocument.org/about/participants.html>.

7. Ткачук Р. Парламентарі завершують опрацювання законодавчої бази для узаконення приватних військових компаній [Електронний ресурс] : 20 квітня 2021 / Р. Ткачук // Армія INFORM. – Режим доступу : <https://armyinform.com.ua/2021/04/parlamentari-zavershuyut-opraczyuvannya-zakonodavchoy-bazy-dlya-uzakonennya-pryvatnyh-vijskovykh-kompanij>.

8. Metz S. Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, and Strategic Concepts [Електронний ресурс] : January 2001 / S. Metz, D. V. Jonson II // Strategic Studies Institute. – Режим доступу : <https://ssi.armywarcollege.edu/2001/pubs/asymmetry-and-u-s-military-strategy-definition-background-and-strategic-concepts>.